

maatschappijleer 2 CSE GL en TL

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.

Voorts heeft het College voor Examens (CvE) op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet CvE de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.
- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.

De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.

- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommiteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommiteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
 - 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.
- NB1 Het College voor Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.
- NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.
- NB3 Als het College voor Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.
Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB

a. Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

b. Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden WOLF-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt.

In dat geval houdt het College voor Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 62 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Aan het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt 1 scorepunt toegekend.

Politiek en beleid

1 D

2 maximumscore 2

1 wel

2 niet

3 niet

4 wel

indien vier antwoorden juist 2

indien drie of twee antwoorden juist 1

indien minder dan twee antwoorden juist 0

Vraag	Antwoord	Scores
10	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeelden van juiste antwoorden (twee van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none"> – contact opnemen met politici/inschakelen van politieke partijen – (andere) vormen van buitenparlementaire actie, zoals oproepen tot een boycot – gebruik maken van officiële inspraakmogelijkheden tijdens het besluitvormingsproces – oprichten van een actie- of belangengroep – beïnvloeding via een (bestaande) pressiegroep 	
	per juist antwoord	1
	<p><i>Opmerking</i></p> <p><i>Niet goed rekenen: antwoorden als ‘contact opnemen’ of ‘brieven schrijven’</i></p> <p><i>Ook niet goed rekenen: contact opnemen met de media en petitie/handtekeningen verzamelen (blijken uit de tekst).</i></p>	
11	<p>maximumscore 1</p> <p>Voorbeelden van juiste antwoorden:</p> <ul style="list-style-type: none"> – overleg in adviesorganen – lobbyen (door beroepslobbyisten) – leden oproepen tot een bepaalde actie 	
12	<p>maximumscore 2</p> <p>1 niet</p> <p>2 niet</p> <p>3 wel</p> <p>4 wel</p>	
	indien vier antwoorden juist	2
	indien drie of twee antwoorden juist	1
	indien minder dan twee antwoorden juist	0
13	<p>maximumscore 2</p> <p>1 = onjuist</p> <p>2 = onjuist</p> <p>3 = onjuist</p> <p>4 = juist</p>	
	indien vier antwoorden juist	2
	indien drie of twee antwoorden juist	1
	indien minder dan twee antwoorden juist	0
14	D	

Criminaliteit en rechtsstaat

15 maximumscore 1

cocaïnebezit: 1

diefstal: 4

rijden zonder geldig rijbewijs: 2

Opmerking

Het scorepunt alleen toekennen als alle drie de antwoorden juist zijn.

16 A**17 maximumscore 1**

gebrek aan/afname sociale controle / de samenleving wordt steeds anoniemer

18 maximumscore 1

Voorbeelden van juiste antwoorden:

- Het meisje kan bang zijn voor de reacties van haar ouders/vrienden/vriendinnen/andere jongens/meisjes.
- Het meisje kan bang zijn dat (alle) jongens haar gaan zien als onzedelijk.
- Het meisje kan bang zijn dat jongens haar seksueel/op een andere/onprettige manier gaan benaderen.
- Het meisje kan zich in haar bewegingsvrijheid beperkt voelen / durft misschien niet meer overal heen te gaan (waar ze eerst wel heen durfde).
- Het meisje kan emotionele en geestelijke schade oplopen doordat ze op deze lijst staat (en die lijst verspreid wordt).
- Het meisje kan boos worden dat ze op zo'n lijst is gezet / dat iemand/mensen zo'n lijst samenstellen en verspreiden (met haar naam erop).
- Het meisje kan wraak willen nemen, bijvoorbeeld door zelf ook zo'n lijst te maken.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

19 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste antwoorden:

- Politiestatistieken zullen **wel** een goed beeld geven, want nu meisjes weten dat het maken en verspreiden van bangalijsten strafbaar is / de politie meisjes heeft opgeroepen aangifte te doen, zullen veel meisjes aangifte bij de politie doen (en die aangiftes komen in de politiestatistieken).

of

Politiestatistieken zullen **niet** een goed beeld geven, want (ook al kunnen meisjes aangifte doen, omdat het maken en verspreiden van bangalijsten strafbaar is / ook al heeft de politie meisjes opgeroepen om aangifte te doen,) veel meisjes zullen toch geen aangifte doen, bijvoorbeeld omdat ze niet durven/bang zijn voor degenen die de lijst hebben opgesteld, of omdat ze denken dat het geen zin heeft

1

- Slachtoffer-enquêtes zullen **wel** een goed beeld geven, want in een (anonieme) enquête zullen de meisjes wel durven te zeggen dat ze op een bangalijst staan/stonden.

of

Slachtoffer-enquêtes zullen **niet** een goed beeld geven, want ook bij een (anonieme) enquête zullen veel meisjes niet zeggen dat ze op een bangalijst staan/stonden, bijvoorbeeld omdat ze dan toch ook nog bang zijn, of omdat ze zich schamen

1

20 B

21 maximumscore 2

- De andere taak van de overheid: het beschermen/respecteren van de rechten van de burgers / rechtsbescherming
- Deze andere taak kan botsen met de taak om de rechtsorde te handhaven, omdat met het inzetten van drones de privacy van de burgers geschonden kan worden

1

1

22 maximumscore 2

- Taak 2. Dit blijkt uit de zin: "Of een burgemeester vraagt een dronevlucht aan voor het in beeld brengen van mensenmassa's bij evenementen."
- Taak 4. Dit blijkt uit de zin: "De politie 'leent' de vliegtuigjes van Defensie, als ze bijvoorbeeld op last van de officier van justitie bewijsmateriaal wil verzamelen."

1

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

23 Deze vraag is vervallen. Bij deze vraag moet altijd 1 scorepunt worden toegekend, ongeacht of er wel of geen antwoord gegeven is, en ongeacht het gegeven antwoord.

24 D

25 C

26 A

27 E

28 B

29 **maximumscore 1**
recidivisten

Ook goed rekenen: veelplegers of draaideurcriminelen

30 D

Analyse maatschappelijk vraagstuk: geweld tegen hulpverleners

31 **maximumscore 4**

Twee van de volgende combinaties:

Kenmerk: Het moet gaan om een probleem dat door middel van gezamenlijke actie en/of door de politiek kan worden aangepakt en opgelost.

Een **citaat** uit de tekst bij dit kenmerk (één van de volgende):

- “Uit het onderzoek blijkt ook dat ruim 80 procent van de Nederlanders het de taak van het publiek vindt om hulpverleners te helpen als die worden aangevallen.” (r.19-21)
- “Volgens de stichting moet het Openbaar Ministerie (OM) “nu snel hogere straffen eisen tegen deze raddraaiers. (Rechters kunnen dan niet anders dan daarin meegaan”, aldus stichtingsvoorzitter Jan Franx.)” (r.6-8)
- “Minister Opstelten heeft weliswaar strenger beleid aangekondigd maar moet nu krachtdadig optreden. (Stoere woorden zijn niet genoeg.)” (r.8-10)
- “Voor zwaardere gevallen moet het OM meer tijd nemen voor bewijsvoering en hogere straffen eisen. Alleen dat heeft een afschrikkend effect.” (r.17-19)
- “We gaan minister Opstelten vragen om hulp zodat we hiermee kunnen doorgaan (, aldus Franx.)” (r.26-27)

Kenmerk: Het gaat om een sociaal probleem/een situatie die veel mensen onwenselijk vinden/een situatie die veel mensen in strijd vinden met bepaalde waarden en/of normen.

Een **citaat** uit de tekst bij dit kenmerk (één van de volgende):

- “Nederland is helemaal klaar met het toenemende geweld tegen hulpverleners van brandweer, politie en ambulance.” (r.1-2)
- “Ruim 40 procent van alle Nederlanders ziet deze vorm van normvervaging zelfs als ‘een van de grootste problemen van Nederland’.” (r.2-4)
- “Nederland wil nu echt actie tegen deze schandalige normvervaging.” (r.10-11)
- “En het is fijn dat een steeds groter deel van de bevolking ons steunt.” (r.11-12)
- “Uit het onderzoek blijkt verder dat bijna 65 procent van onze landgenoten zich grote zorgen maakt, ruim een jaar geleden was dat percentage 49 procent.” (r.12-14)
- “Uit het onderzoek blijkt ook dat ruim 80 procent van de Nederlanders het de taak van het publiek vindt om hulpverleners te helpen als die worden aangevallen.” (r.19-21)

Kenmerk: Het vraagstuk krijgt de aandacht van de media (en het krijgt daardoor de aandacht van de publieke opinie en de overheid) / een (invloedrijke) groep mensen of organisatie brengt het vraagstuk onder de aandacht van de media.

Een **citaat** uit de tekst bij dit kenmerk:

- “De nationale reclamecampagne ‘Handen af van onze hulpverleners’, met realistische filmpjes over geweld tegen hulpverleners, blijkt een groot succes.” (r.23-25)

Kenmerk: Er bestaan verschillende meningen over de oplossing van het probleem.

Een **citaat** uit de tekst bij dit kenmerk (één van de volgende):

- “De stichting is niet per se fan van snelrecht.” (“De afgelopen jaarwisseling heeft bewezen dat dit alleen helpt voor kleine incidenten, zoals schelden en bedreigen met woorden. Voor zwaardere gevallen moet het OM meer tijd nemen voor bewijsvoering en hogere straffen eisen. Alleen dat heeft een afschrikkend effect.”) (r.15-19)
- “Uit het onderzoek blijkt ook dat ruim 80 procent van de Nederlanders het de taak van het publiek vindt om hulpverleners te helpen als die worden aangevallen.” (r.19-21)

- per juist kenmerk 1
- per bijpassend citaat 1

Vraag	Antwoord	Scores
32	<p>maximumscore 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • nummer 2 • nummer 4 	<p>1</p> <p>1</p>
33	<p>maximumscore 1</p> <p>Nee, want volgens de stichting heeft snelrecht geen afschrikkend effect/preventieve werking bij zwaardere gevallen (van geweld tegen hulpverleners).</p> <p>Ook goed rekenen: Nee, want volgens de stichting heeft bij zwaardere gevallen van geweld tegen hulpverleners alleen het eisen van hogere straffen een afschrikkend effect/preventieve werking. / moet het OM voor zwaardere gevallen meer tijd nemen voor bewijsvoering en hogere straffen eisen. "Alleen dat heeft een afschrikkend effect."</p>	
34	<p>C</p>	
35	<p>maximumscore 1</p> <p>De mening van de stichting(svoorzitter) wordt (door middel van aanhalingstekens) duidelijk gescheiden van de feiten/uitkomsten van het onderzoek. / De schrijver verkondigt zelf geen mening, maar citeert de mening van de stichting(svoorzitter).</p>	
36	<p>maximumscore 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • 4 / de socialiserende functie • want volgens Spangenberg worden de normen/waarden/het gedrag van de doelgroep/de mensen die geweld tegen hulpverleners gebruiken niet beïnvloed 	<p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
37	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> • Theorie 1 / de agendatheorie 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • want (voorbeelden van juiste argumenten): 	1
	<ul style="list-style-type: none"> – schrijver 1/Gijs de Bruijn schrijft dat de campagne gaat over het sterker maken van de nationale verontwaardiging via de diverse media. Als de campagne tot doel heeft om de nationale verontwaardiging over het geweld tegen hulpverleners te vergroten/te versterken, dan betekent het dat het op de publieke agenda moet komen te staan, dat de campagne ervoor moet zorgen dat het onderwerp de aandacht krijgt van het grote publiek. – schrijver 2/Sander Appel schrijft dat de campagnes van Sire (en dus ook deze campagne) (volgens hem) het karakter van een doorgeefluik hebben/als doorgeefluik dienen en dat de campagnes een maatschappelijk probleem signaleren, zodat het vervolgens opgepakt wordt. Hij meent dus dat de campagnes een probleem op de publieke agenda willen zetten/onder de aandacht van het grote publiek willen brengen, en dat het vervolgens opgepakt wordt (bijvoorbeeld door de politiek). 	
38	C	
39	A	
40	maximumscore 2	
	Voorbeelden van juiste antwoorden (twee van de volgende):	
	<ul style="list-style-type: none"> – gebruik maken van kennis/deskundigheid 	
	<ul style="list-style-type: none"> – bezit van/gebruik maken van vaardigheden / goed kunnen organiseren 	
	<ul style="list-style-type: none"> – bezit van geld/vermogen 	
	<ul style="list-style-type: none"> – de omvang van de groep die de organisatie vertegenwoordigt 	
	<ul style="list-style-type: none"> – de toegang tot de media 	
	per juist antwoord	1
41	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> • De VVD behoort tot de liberale stroming 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Het uitgangspunt dat te herkennen is: nummer 2 	1
42	maximumscore 1	
	Minister Opstelten is als minister van (Veiligheid en) Justitie politiek verantwoordelijk voor het OM.	
	(Hij bepaalt (samen met het College van procureurs-generaal) de prioriteiten in de opsporing en vervolging.)	

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

43 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste antwoorden:

Ik vind het **niet** juist dat geweld tegen hulpverleners strenger moet worden bestraft.

- In artikel 1 van de Grondwet staat dat alle burgers voor de wet gelijk zijn / allen die zich in Nederland bevinden, in gelijke gevallen gelijk worden behandeld (discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan) 1
- en daarom/dus is het niet juist om mensen die zich schuldig hebben gemaakt aan geweld tegen hulpverleners/gezagdragers anders/zwaarder te straffen dan mensen die zich schuldig hebben gemaakt aan (hetzelfde) geweld tegen mensen die geen hulpverlener/gezagsdrager zijn / 'gewone' mensen. Dan worden die mensen ongelijk behandeld / verschillend gestraft voor eenzelfde soort delict 1

of

Ik vind het **wel** juist dat geweld tegen hulpverleners strenger moet worden bestraft.

- In artikel 1 van de Grondwet staat dat alle burgers voor de wet gelijk zijn / allen die zich in Nederland bevinden, in gelijke gevallen gelijk worden behandeld (discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan) 1
- maar er is geen sprake van een zelfde geval / een zelfde situatie (dus er is geen sprake van ongelijke behandeling (in gelijke gevallen)/discriminatie, want bij geweld tegen hulpverleners/gezagsdragers tast je ook het overheidsgezag aan/belemmer je mensen bij het uitoefenen van hun functie/tast je (mogelijk) de veiligheid of gezondheid van mensen aan 1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinerator in het programma WOLF. Zend de gegevens uiterlijk op 20 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

tekst 1	naar: de Volkskrant van 31 maart 2012
tekst 2	naar: www.d66.nl van 16 april 2013
tekst 3	naar: de Volkskrant van 21 juni 2013
tabel 1	naar: www.peil.nl van september 2012
tekst 4	naar: bestuur.zeeland.nl van 31 juli 2013
tekst 5	naar: www.spitsnieuws.nl van 8 augustus 2013
tekst 6	naar: www.rijksoverheid.nl van 19 augustus 2013
tekst 7	naar: www.rtvdrenthe.nl van 6 mei 2013
tekst 8	naar: de Volkskrant van 31 maart 2012
tekst 9	naar: nos.nl van 26 september 2012
tekst 10	naar: www.telegraaf.nl van 13 mei 2013
tekst 11	naar: www.rtvnh.nl van 31 mei 2013
tekst 12	naar: www.sevendays.nl van 23 januari 2013
tekst 13	naar: www.bd.nl van 5 augustus 2013
tekst 14	naar: www.ad.nl van 4 september 2013
bijlage	
tekst 1	naar: www.telegraaf.nl van 13 februari 2013
tekst 2	naar: www.adformatie.nl van 24 januari 2012
tekst 3	naar: www.adformatie.nl , reacties geplaatst op 25 en 26 januari 2012
tekst 4	naar: www.hulpvoorhulpverleners.nl (geraadpleegd juli 2013)
tekst 5	naar: www.bndestem.nl van 30 december 2012